

Doporučené očekávané výstupy

Výchova demokratického
občana v základním
vzdělávání

METODICKÁ PODPORA

Výchova demokratického občana

*Výchova demokratického
občana*

Výchova
demokratického
občana

Výchova demokratického občana

Výchova demokratického občana

Výchova demokratického občana
Výchova demokratického občana

Výchova demokratického občana

Výchova demokratického občana
Výchova demokratického občana

Výchova demokratického občana
Výchova demokratického občana
Výchova demokratického občana

Doporučené očekávané výstupy

Výchova demokratického občana v základním vzdělávání

Celková koncepce a koordinace autorského týmu: PaedDr. Markéta Pastorová

Autoři:

Garance za VÚP: Mgr. et Mgr. Aleš Franc, PaedDr. Markéta Pastorová

Zpracovali: PhDr. Věra Jirásková, Ph.D., Mgr. Jana Karolová, Mgr. Martin Matějka, Ph.D.

Externí konzultanti: ředitelé a učitelé základních škol, gymnázií, zástupci nevládních neziskových organizací

Doporučené očekávané výstupy

Výchova demokratického občana v základním vzdělávání

je součástí publikace:

Doporučené očekávané výstupy

Metodická podpora pro výuku průřezových témat v základních školách

Praha, Výzkumný ústav pedagogický v Praze, červen 2011, 1. vydání

ISBN: 978-80-87000-76-2

Výchova demokratického občana

Úvod

Doporučené očekávané výstupy

Informační zdroje

Úvod

Výchova demokratického občana představuje takovou podporu výchovy k občanství, která umožňuje žákům hlouběji pochopit mezipředmětové vztahy a získané poznatky využívat v konkrétní činnosti. V hodnotové rovině má průřezové téma Výchova demokratického občana společného jmenovatele se vzdělávacím oborem Výchova k občanství a vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět v hodnotách spravedlnosti, odpovědnosti a tolerance. Tato provázanost Výchovy demokratického občana na úrovni jednotlivých tematických okruhů s příslušnými vzdělávacími obory a vzdělávacími oblastmi a dalšími průřezovými tématy (*Osobnostní a sociální výchova, Multikulturní výchova, Mediální výchova*) je zcela logická, smysluplná a žádoucí.

Výchova demokratického občana však ani „nespluje“ ani „nezdvojuje“ tematicky související vzdělávací oblasti, ale jejím smyslem je konkretizovat a prohloubit znalosti, schopnosti, postoje a hodnoty, a tím kvalitně rozvíjet *občanskou gramotnost* tak, aby „občanské vzdělávání“ mohli učitelé realizovat kombinací konstruktivistického modelu vyučování (kdy si žák „sám konstruuje“ své poznání a reflexi zkušeností) a transmisivního modelu vyučování (tj. přenos, přijetí a zvnitřnění hodnot).

Hlavní význam a specifičnost průřezového tématu Výchova demokratického občana spočívá především v důrazu na rozvoj žákovy schopnosti participace a sociální soudržnosti jako nedílných součástí občanského vědomí – a to již od 1. stupně. K tomuto účelu jsou také konkrétně formulovány *doporučené očekávané výstupy* jednotlivých tematických okruhů. Jejich průběžné naplňování sleduje proměnu postoje jedince od „pozice“, kdy většinou necítí bezprostřední nutnost převzít část odpovědnosti za společenství, které vnímá jako sobě vzdálené, k trvalému postoji, kdy má dostatek možností k tomu, aby mohl svým aktivním a zainteresovaným přístupem konstruktivně zasahovat a výrazněji ovlivňovat společenské dění. Proto také již na 1. stupni jednotlivé *doporučené očekávané výstupy* směřují k tomu, aby žáci v rámci svých možností projevovali alespoň drobné aktivity ve prospěch druhých a širšího celku; jejich prostřednictvím se „učí“ na sebe přebírat alespoň část odpovědnosti. Důležitá je zde motivace žáků, posilování vědomí zainteresovanosti na jejich výsledcích a rozvoj jejich schopnosti vnímat „občanské aktivity“ jako součást vlastního osobnostního rozvoje.

Pro 1. stupeň nelze jednoznačně určit, které tematické okruhy a v jaké míře je nutné ve výuce realizovat. Přestože by bylo vhodné, aby všechny byly zařazeny jak na 1., tak na 2. stupni, je možné vzhledem k věkové kategorii žáků nahlížet na ně jako na okruhy základní a navazující. Jako okruhy základní pro 1. stupeň je možné doporučit tematické okruhy *Občanská společnost a škola a Občan, občanská společnost a stát*, zatímco tematické okruhy *Formy participace občanů v politickém životě a Principy demokracie jako formy vlády a způsobu rozhodování* lze chápat jako okruhy navazující.

Doporučené očekávané výstupy

Tematický okruh: Občanská společnost a škola

1. stupeň

Charakteristika:

Tematický okruh rozvíjí poznatky, dovednosti a zkušenosti získané ve výchově rodinou a v předškolním vzdělávání. Žák se učí chápat lidi a vztahy mezi nimi. Je vhodné tematický okruh provázat se vzdělávací oblastí *Člověk a jeho svět*, konkrétně s jejími tematickými okruhy *Místo, kde žijeme* a *Lidé kolem nás*. Stejně účelná je i provázanost s vybranými tematickými okruhy průřezového tématu *Osobnostní a sociální výchova*. Tematický okruh sleduje ve dvou základních rovinách – 1) žák a jeho škola, 2) škola a její okolí – funkční rozvoj žákova vztahu ke škole od pouhého vnímání jako vzdělávací instituce k chápání školy jako svého prostoru. Povzbuzováním zainteresovanosti, tvořivosti a participace na dění (zejména) ve třídě umožňuje rozvíjet žákův vztah ke škole, lidem, sobě samému. Opomenout nelze učení se slušnému chování a jednání, komunikačním a jiným pravidlům. Je proto důležité, aby žák o své škole něco věděl (tradice, osobnosti, úspěchy, kredit).

Doporučené očekávané výstupy:

Žák:

- pojmenuje svá pozitivní očekávání i obavy z dění v rámci školního života
- na platném řádu školy rozpozná konkrétní pravidla a chápe jejich smysl
- popíše náplň činnosti třídní samosprávy (tzv. funkční vymezení z hlediska povinností, odpovědností, práv a kompetencí)
- aktivně se podílí na návrhu pravidel pro život třídy a práci ve skupině
- navrhne způsoby, jimiž se žactvo může aktivně zapojit do života školy (např. vyjádří své nápady a podněty pro vylepšení prostředí třídy či školy, v rámci projektového vyučování projevuje iniciativu apod.) a zhodnotí vlastní podíl na životě třídy a školy
- podílí se na organizaci činnosti samosprávných žákovských orgánů ve škole / třídě / jiné školní sociální skupině
- posoudí, zda je chování ve třídě / vrstevnické skupině v souladu či v nesouladu s platnými/dohodnutými pravidly
- uvede úspěchy školy z historie i současnosti

2. stupeň

Charakteristika:

Tematický okruh obdobně jako na 1. stupni sleduje dvě vzájemně propojené základní roviny – 1) žák a jeho škola, 2) škola a její okolí. Tematický okruh v této věkové kategorii napomáhá chápat školu jako životní prostor a rozvíjí žákův potenciál participujícího jedince. K uplatňování demokratických hodnot a vztahů je žák veden také pochopením významu autority. Další část je zaměřena na pochopení žákovského parlamentu (rady, samosprávy) jako autority svého druhu. Konkrétní fungování žákovské samosprávy motivuje žáka k širšímu promyšlení a konzultování problémů. Stejně tak žák svým osobním angažmá zapojuje rodinu do života školy, případně obce. Patrný by měl být odraz tohoto tematického okruhu v žákových postojích, které by se měly projevit parti-

cipací na školním dění a rozvoji žákova vztahu ke škole v širším (společenském) kontextu (obec, region). Je vhodné využít vazeb ke vzdělávací oblasti *Člověk a společnost* a průřezového tématu *Osobnostní a sociální výchova*, vybrané části tematických okruhů *Sociální rozvoj*, *Morální rozvoj*.

Doporučené očekávané výstupy:

Žák:

- diskutuje o demokratických principech a hodnotách v životě školy
- vlastními slovy vyjádří podstatu demokratických vztahů ve škole
- analyzuje úspěchy/neúspěchy v práci samosprávných žákovských orgánů ve škole / třídě / jiné školní sociální skupině
- organizuje činnost (podílí se na organizaci činnosti) samosprávných žákovských orgánů ve škole / třídě / jiné školní sociální skupině a připraví prezentaci výsledků své činnosti různorodými technikami
- vyvodí z činnosti samosprávných žákovských orgánů ve škole / třídě / jiné školní sociální skupině obecné závěry a aplikuje je na život obce/komunity
- kriticky posoudí kvalitu spolupráce školy s institucemi obce a obhájí své názory na zlepšení této kooperace
- posoudí význam školy pro společnost a pro svůj osobní rozvoj
- kriticky zhodnotí vlastní podíl na životě školy (místní komunity) a připraví prezentaci výsledků své činnosti

Tematický okruh: Občan, občanská společnost a stát

1. stupeň

Charakteristika:

Tematický okruh navazuje na tematický okruh *Občanská společnost a škola*. Jeho přínosem je změna postoje ke společenskému prostředí, ve kterém žák žije. Tematický okruh sleduje posun žákova vnímání svého okolí jako „samozřejmého, žijícího si svým vlastním chodem“ k uvědomování si a poznávání konkrétních aktivit občanů pro jeho zlepšování. Teprve na základě tohoto posunu může žák postupně rozvíjet své porozumění vzájemným vztahům občan - občanská společnost - stát. Tematický okruh tak má podporovat žákovy aktivity projevující a rozvíjející jeho zájem na životě v obci o její tradice, významná místa, kulturní, sportovní aj. akce, do nichž se žák může zapojovat. Tematický okruh klade důraz na pochopení demokratického fungování obce a státu a uvědomování si možností aktivně se na tomto dění podílet. Tato změna postoje vede přes demokratické prostředí školy. Svým charakterem je nejvíce propojen se vzdělávací oblastí *Člověk a jeho svět*, zejména s tematickými okruhy *Místo, kde žijeme* a *Lidé kolem nás* a částečně s *Lidé a čas* a *Člověk a jeho zdraví*.

Doporučené očekávané výstupy:

Žák:

- vyjádří vlastními slovy, jak chápe pojem občan
- vyhledá aktuální informace o životě ve „své“ obci a jednoduchým způsobem posoudí jejich význam pro život občanů

- z konkrétních příkladů odvodí, čím se orgány státní správy a samosprávy zabývají
- rozpozná příklady porušování lidských práv a svobod (včetně dětských práv) a vyhledá adekvátní způsob pomoci
- uvede příklady spolupráce, solidarity, tolerance a příklady nedorozumění související se soužitím občanů
- zformuluje reálné návrhy a zrealizuje konkrétní činnosti ve prospěch obce či spoluobčanů
- popíše symboly obce, ve které žije, a vysvětlí jejich význam
- uvede příklady občanských sdružení, organizací a obecně prospěšných společností, kde může realizovat svoje zájmy

2. stupeň

Charakteristika:

Tematický okruh, stejně jako na 1. stupni, se zaměřuje na význam, postavení a kompetence participujícího jedince, avšak již nikoli pouze jako žáka, nýbrž jako občana. Z tohoto faktu vyplývá i vztah k tematickému okruhu *Občanská společnost a škola*, na který navazuje. Oproti předcházejícímu tematickému okruhu je zde uplatňována již i politologická rovina občanského vzdělávání, zaměřující se na porozumění širším vzájemným vztahům, mechanismům a souvislostem mezi občanem, občanskou společností a státem. *Doporučené očekávané výstupy* na 2. stupni ZŠ se od těch pro 1. stupeň ZŠ liší hloubkou porozumění v částech: identifikace pojmu občan (s jeho právy a povinnostmi, svobodami a odpovědnostmi), rozvoj schopnosti kritického myšlení a odpovědné volby (nejen) v občanském životě, rozvoj schopnosti reflektovaně uplatňovat morální jednání ve vzájemných mezilidských vztazích. Hlavním přínosem tematického okruhu na 2. stupni je porozumění občanské společnosti a jejímu fungování ve vztahu ke státu, rozvoj schopnosti rozpoznávat ve fungování občanské společnosti demokratické principy a hodnoty a rozpoznávat jednání, které tyto hodnoty nerespektuje a které porušuje pravidla společensky odpovídající komunikace.

Tematický okruh souvisí se vzdělávací oblastí *Člověk a společnost*, konkrétně se vzdělávacím oborem *Výchova k občanství*, dále s průřezovým tématem *Osobnostní a sociální výchova*, okruhy *Sociální rozvoj a Morální rozvoj* a s průřezovým tématem *Multikulturní výchova*.

Doporučené očekávané výstupy:

Žák:

- definuje pojem občan, občanská společnost, stát
- popíše a vysvětlí práva a povinnosti občana
- vyjádří vlastními slovy, co chápe pod pojmem odpovědnost občana
- uvede vztah mezi normami Listiny základních práv a svobod a úlohami občana v demokratické společnosti
- diskutuje o problémech občanské společnosti, zaujme a obhájí vlastní názor
- uvede výhody a nevýhody angažovanosti občana a jeho zainteresovanosti na zájmu celku
- vysvětlí význam veškerých (jakýchkoli) minorit pro život společnosti
- kriticky obhájí nutnost kooperace s minoritami a mezi minoritami

Tematický okruh: Formy participace občanů v politickém životě

1. stupeň

Charakteristika:

Tematický okruh je vzhledem ke svému konkrétnímu znalostnímu obsahu na 1. stupni zařazen spíše jako okruh „přípravující“. V oblasti participačních schopností a dovedností žáků (pravidla, spolupráce ve skupině apod.) úzce navazuje na tematický okruh *Občanská společnost a škola*, přičemž tyto schopnosti a dovednosti dále rozvíjí v orientaci na: a) uvědomování si různosti individuálních zájmů jedinců a respektu k odlišnostem; b) rozpoznávání zájmů a cílů, které jsou společné a prospěšné širšímu celku; c) konkrétní způsoby prosazování a uskutečňování společných zájmů a cílů. Žák se prostřednictvím práce ve skupině, a to jak v rámci třídy, tak školy, seznamuje se společensky odpovídajícími způsoby vyjednávání protikladných zájmů, učí se je posuzovat podle co největší prospěšnosti (tj. nikoli jen na základě egoistických „kriterií“) a rozšiřuje poznání svých možností iniciativního přístupu k řešení konkrétních problémů a situací. Žák si uvědomuje, jak je důležité něco udělat ve prospěch celku, pro druhé (tj. nejen pro sebe) a jak se to konkrétně odráží v rozvoji života skupiny, třídy, školy - v podobě konkrétních výsledků, zlepšení a prospěchu. Tento tematický okruh nabízí široké možnosti v interdisciplinárním propojení s tematickými okruhy *Místo, kde žijeme* a *Lidé kolem nás* vzdělávací oblasti *Člověk a jeho svět*, ale i s průřezovými tématy *Osobnostní a sociální výchova* a *Mediální výchova*.

Doporučené očekávané výstupy:

Žák:

- respektuje dětská a žákovská práva a povinnosti i u ostatních dětí a spolužáků
- analyzuje chování své školní třídy a vrstevnické skupiny při dosahování společného cíle
- kriticky posoudí konkrétní příklady ze svého okolí (médií), kdy se lidé spojili k prosazování společného zájmu, např. nevyhovujících podmínek apod.
- prokazuje aktivní a iniciativní přístup při spolupráci s ostatními a při pomoci druhým
- sdělí, na koho a jakým způsobem se obrátit v krizových situacích v případech zjevného bezpráví a nespravedlnosti
- seznámí se s konkrétními způsoby vyjádření podnětů, kritiky, nesouhlasu, protestu jako demokratického prostředku prosazování zájmů (určité) skupiny
- zdůvodní povinnost respektovat příslušné autority v jejich kompetenci rozhodování (rodiče, škola - školní řád, stát - dopravní předpisy apod.)
- uvede příklady zájmů osobních a skupinových, soukromých a veřejných, parciálních a celospolečenských

2. stupeň

Charakteristika:

Tematický okruh sleduje na 2. stupni především aplikační rovinu žákových schopností a dovedností v uplatňování zainteresovaného přístupu k řešení společných aktuálních problémů, kdy je žák schopen tyto své aktivity chápat již zároveň jako „politikum“. Žák si uvědomuje, že participace občanů na fungování a podobě demokratické společnosti nemusí být redukována pouze

na jejich účast (aktivní i pasivní) ve volbách, ale že je možné a žádoucí využívat mnohem širšího prostoru pro vyjadřování a prosazování názorů, přání, očekávání a zájmů jednotlivců a skupin. Znalostní i aplikační obsah tohoto tematického okruhu by tak na této úrovni měl být rozšířen - vedle způsobů a možností demokratických prostředků pro vyjednávání odlišných (různých) zájmů - i o schopnost odpovědného prosazování sociálních hodnot a projevování a praktikování sociálních, náboženských, kulturních (interkulturních i multikulturních) a jiných aktivit. Důležitý je rozvoj žákovy schopnosti dobře se orientovat v problémech současného politického dění a schopnosti prosazovat sociální a politické hodnoty ve společnosti.

Tento tematický okruh prohlubuje znalosti a základní pojmy ze vzdělávacího oboru *Výchova k občanství* směrem k pochopení vzájemných vztahů (společenských, politických, občanských) v politicky organizované společnosti. Významná je také vazba tohoto tematického okruhu k průřezovým tématům *Mediaální výchova* a *Multikulturní výchova*.

Doporučené očekávané výstupy:

Žák:

- uvede konkrétní typ volebního systému, vysvětlí rozdíly mezi typy volebních systémů a uvede příklady jejich využití
- charakterizuje (vyjádří vlastními slovy) pojmy demokratické volby, obec, společenská organizace a hnutí
- uvede příklady jednotlivých organizací konajících obecně prospěšnou činnost
- uvede vztah mezi občanskými sdruženími, obecně prospěšnými společnostmi, nadacemi a nadačními fondy, církevními právníckými osobami na straně jedné a státem na straně druhé
- připraví zvolenou formou rozpravu o tom, co žáci považují za veřejný problém, jenž je třeba řešit, a jak by se mohli podle svých možností zapojit do jeho (vy)řešení
- reviduje své názory na veřejné problémy a způsoby jejich řešení na základě nových podnětů a poznatků
- navrhne žákovskou iniciativu vytvořenou s cílem prosadit konkrétní zájem ve prospěch potřebných
- na konkrétních příkladech kriticky posoudí možnosti participace občanů na životě společnosti

Tematický okruh: Principy demokracie jako formy vlády a způsobu rozhodování

1. stupeň

Charakteristika:

Tematický okruh se zaměřuje na rozvíjení žákovy vnímavého, citlivého a respektujícího vztahu k druhým, proto by měl být důsledně propojován s jeho sebepoznáváním. Žák se učí nevnímat sebe sama jen jako „příjemce“, ale i jako toho, kdo může být druhým podle svých možností prospěšný. Demokratické hodnoty a principy jsou u žáka formovány a rozvíjeny především prostřednictvím konkrétních situací (a jejich simulací) vyžadujících rozhodování a řešení konfliktů jak ve třídě / škole / jiné sociální skupině, tak i v osobním životě. Žák v rámci pravidel nemá mít

obavy vhodně vyjádřit svůj názor, klást otázky a sdělovat připomínky, tím se učí základům kritiky. Tematický okruh úzce souvisí s Osobnostní a sociální výchovou, zejména tematickými okruhy Morální rozvoj a Sociální rozvoj. Stejně důležitá je vazba ke vzdělávací oblasti *Člověk a jeho svět*, tematickému okruhu *Lidé kolem nás, Místo, kde žijeme* a částečně *Lidé a čas*.

Doporučené očekávané výstupy:

Žák:

- ▶ zaujímá otevřený a společensky přijatelný postoj ke konfliktům, nevyhýbá se jejich řešení a aktivně k tomuto postoji přispívá
- ▶ odliší a objasní situace, ve kterých se může rozhodovat svobodně, a příklady situací, ve kterých se musí podřídit celku
- ▶ diskutuje o konkrétních příkladech nespravedlnosti, nesvobody, nepochopení, sobectví apod. a vyjádří svůj názor, jak jim lze předcházet a napravovat je
- ▶ obhájí svůj pozitivní postoj k solidaritě a pomoci, který vyjádří vlastní činností
- ▶ za pomoci učitele připraví aktivitu / projekt / skupinovou práci zaměřenou na konkrétní způsoby demokratického rozhodování a řešení veřejných problémů v praxi
- ▶ na základě příkladu ze života společnosti vysvětlí, že zdrojem veškeré státní moci je lid

2. stupeň

Charakteristika:

Tematický okruh na 2. stupni dále rozvíjí žákovu schopnost pojmát a chápat demokracii nejen jako jednu z možností uspořádání společnosti, ale jako takový „systém“, který reprezentuje specifické hodnoty a principy. Tyto hodnoty mohou být naplňovány a rozvíjeny a uskutečňovány pouze v rámci demokratického právního státu. Proto je důležitou součástí tohoto tematického okruhu výchova k ústavnosti a k právním základům státu. Rozvoj této schopnosti žák nezískává pouze popisem daného problému, nýbrž konkretizací a ilustrací způsobu rozhodování a řešení konfliktů nejen v politických, společenských a skupinových problémech a otázkách, ale také v osobním životě. Výchovný a vzdělávací důraz rozvoje tematického okruhu směřuje k poznání, že diskuze, umění naslouchat těm, kteří mají jiný názor, ochota a vůle ke konstruktivním kompromisům a vzájemná tolerance neznamenají ani ústup od principů a hodnot demokratického způsobu rozhodování a řešení problémů ve společnosti i v osobním životě, ani jejich opouštění.

Tematický okruh souvisí se vzdělávací oblastí *Člověk a společnost*, konkrétně se vzdělávacím oborem *Výchova k občanství*, dále s průřezovým tématem *Osobnostní a sociální výchova*, tematickými okruhy *Sociální rozvoj* a *Morální rozvoj* a s průřezovým tématem *Multikulturní výchova*.

Doporučené očekávané výstupy:

Žák:

- ▶ rozliší demokratické a nedemokratické způsoby řešení konfliktů a problémů ve společnosti a specifikuje základní rozdíly mezi nimi
- ▶ zorganizuje projekt nebo se účastní projektu, který podporuje demokratické způsoby řešení veřejného problému

- kriticky posoudí vhodnost konkrétního rozhodování a způsobů řešení konfliktů a problémů v osobním životě
- různými formami (komparací, slohovým útvarem, výtvarně) vyjádří základní principy demokracie
- interpretuje základní kategorie fungování demokracie (spravedlnost, řád, norma, zákon, právo apod.); uvede jejich vzájemné vztahy a chápe jejich nezbytnost pro fungování demokracie a význam konkrétních kontrolních mechanismů
- analyzuje text Ústavy České republiky a podle zadání v jejích jednotlivých částech specifikuje demokratické principy a hodnoty a základní lidská práva a svobody
- uvědomuje si demokracii jako dynamický otevřený systém, o nějž je třeba pečovat a rozvíjet jej svým aktivním uplatňováním demokratických práv a odpovědností

Informační zdroje

BELZ, H., SIEGRIST, M. *Klíčové kompetence a jejich rozvíjení*. Praha : Portál, 2001.

Publikace obsahuje vedle množství metod, cvičení a her na rozvíjení klíčových kompetencí (např. rozvoj schopnosti komunikovat a kooperovat, rozvoj schopnosti řešení problémů a kreativity, rozvoj samostatnosti a výkonnosti, schopnosti přijímat odpovědnost, přemýšlet a učit se zdůvodňovat a hodnotit), přehled metodiky a metod (např. moderační metoda, evaluační metody, intuitivní metodika apod.). Obsahuje praktické příklady a pracovní listy pro žáky, formuláře pro hodnocení a plánování. Šíře výběru interaktivních metod a didaktických her - od motivačních a kratších ke strukturovanějším a delším - představuje bohatou inspiraci pro učitele i ohledně zpětnovazebních reflexí.

CANFIELD, J., SICCONI, F. *Hry pro výchovu k odpovědnosti a sebedůvěře*. Praha : Portál, 1998.

Kniha poskytuje učitelům návod, jak pomáhat dětem uvědomit si, v čem spočívá pravá hodnota člověka, a vytvořit si zdravou sebedůvěru.

FISCHEROVÁ, D. A KOL. *Občanská výchova pro 6.-9. ročník základní školy*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1994.

Jde o netradiční učebnice. Obsahují texty, které učitel může využít pro rozšíření výkladu nebo jako základ pro diskusi. Autory textů jsou známé osobnosti z různých oblastí společenského života. Tomu také odpovídá obsah textů.

FISCHEROVÁ, D. A KOL. *Občanská výchova pro 6.-9. ročník základní školy. 2. část*. Praha : Vyšehrad, 1996.

Jde o netradiční učebnice. Obsahují texty, které učitel může využít pro rozšíření výkladu nebo jako základ pro diskusi. Autory textů jsou známé osobnosti z různých oblastí společenského života. Tomu také odpovídá obsah textů.

FRIČ, P., BÚTORA, M. *Role občanského sektoru ve veřejné politice*. In POTŮČEK, M. A KOL. *Veřejná politika*. Praha : SLON, 2005.

Studijní odborný text umožňuje učitelům seznámit se s novějšími poznatky v oboru veřejné politiky. Definuje a dále rozebírá tzv. organizace občanské společnosti neboli neziskové organizace. Titul obsahuje dalších 12 různě náročných odborných kapitol.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Právo pro každého*. 2. vyd. Praha : Partners Czech, 2001.

Učebnice práva obsahuje nejen teoretické právní znalosti, ale i metodiku pro učitele a praktické pracovní listy pro žáky. Na základě práce s příběhem se žáci učí nejen přímo aplikovat uvedené právní informace na vyřešení zápletky, ale mají možnost diskutovat v pracovních skupinách a později společně s učitelem i o dalších souvislostech, které se příběhu týkají. Důležité je kontrolovat aktuální platnost právních norem, které příběh obsahuje.

MIČIENKA, M. *Příruční slovník občana*. Praha : SLON, 2003.

Příručka vymezuje pojmy související s životem společnosti. Hesla jsou vyložena v širších souvis-

lostech, jsou opatřena motivačními texty, příklady a odkazy na literaturu a další zdroje. Vhodné zejména pro počáteční fáze práce na tematických okruzích.

MÍČENKA, M., RABIŇÁKOVÁ, D. *Konflikt, koření života*. 2. vyd. Praha : Partners Czech, 2004. *Kniha učí, jak získat dovednosti v efektivní komunikaci, v řešení konfliktů, v týmové spolupráci a ve vytváření pozitivních vztahů mezi lidmi. Obsahuje nejen teorii konfliktu, ale jsou v ní popsány aktivity, jejichž prostřednictvím jsou žáci vedeni ke změně postoje ke konfliktu.*

ONDŘÁČKOVÁ, J. *Co je Úmluva o právech dítěte*. Praha : Nadace ROS, Pedagogické centrum Praha: Nadace CH-77, Fordova nadace a UNHCR.

V publikaci je vysvětleno, jak a kdy vznikla Úmluva o právech dítěte, a jsou v ní rozebrány její nejdůležitější články. U jednotlivých norem jsou uvedeny úkoly pro žáky, jejichž prostřednictvím si snadněji uvědomí, že se jich obsah normy přímo týká.

SKÁCELOVÁ, J., MRÁZOVÁ, L. *Život mezi lidmi*. In Skácelová, J. *Výchova k občanství pro 6. ročník*. Brno : Nová škola, 2008. s. 35-44.

Text učebnice je promyšleně strukturován, je přehledný, s dobře zvoleným metodickým přístupem. Propojuje základní poznatky s interaktivními náměty pro vlastní promyšlení jednotlivých tematizací a problémů žáky samotnými včetně námětů na jejich samostatnou práci. Uvedené strany odkazují k mezipředmětovým vztahům a průřezovým tématům, věnují se především otázkám pravidel určujících soužití v sociální skupině.

ŠIŠKOVÁ, T. (ed.) *Menšiny a migranti v České republice*. Praha : Portál, 2001.

Příručka obsahuje informace o hodnotách, tradicích, historii, komunikačním stylu a rozdílných potřebách etnických skupin migrantů, kteří přicházejí na naše území, jak z pohledu sociálně-psychologického, demograficko-geografického, tak z pohledu právního.

ŠIŠKOVÁ, T. (ed.) *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Praha : Portál, 1998.

Příručka obsahuje základní data o rasismu, xenofobii a multikulturní společnosti. Umožňuje učitelům seznámit se s technikami výuky, které se osvědčily v oblasti výchovy k multikulturnímu soužití. Při aplikaci modelových situací je však nutné postupovat obezřetně a učitel musí pečlivě zvážit, s jakou skupinou pracuje, která hra je pro danou skupinu vhodná a která ne.

Projekt Já, občan. Portál www.ja-obcan.info. Sdružení pro výchovu k občanství a demokracii.

Dostupné z WWW: <http://ja-obcan.info>

Projekt „Já, občan“ byl vytvořen „na míru“ RVP ZV, pokrývá celé průřezové téma Výchova demokratického občana a značnou část vzdělávací oblasti Člověk ve společnosti, obor Výchova k občanství. Projekt je rozvržen do jednoho školního roku. Žáci na začátku roku zvolí veřejný problém, který je z blízkého okolí, citelně se jich dotýká a jehož řešení je v jejich možnostech. Na pomoc jim je „Pracovní sešit pro žáky“, jež je krok za krokem instruuje a přináší i potřebné znalosti.

www.vuppraha.cz

www.rvp.cz

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

